

LAOCOON CEL MUT

Pe Laocoon nu-l cuprinse amărăciunea la vederea calului troian, deși știa că i s-a împlinit destinul. Numai cei asupra cărora fatalitatea se năpustește pe neașteptate resimt o mînie neputincioasă în fața destinului. Cei care îi prevăd posibilitatea loviturilor prin aceasta îl și înfruntă. Inevitabilul are un punct vulnerabil, atunci cînd oamenii sînt aceia care îl mînuiesc ca pe o armă împotriva altor oameni : înfruntarea. Sub privirea noastră, fatalitatea care năvălește spre noi își pierde puterea, devine stupidă și lipsită de noimă — datorită rațiunii noastre — și noi sîntem cei care ne facem stăpîni asupra ei, chiar și atunci cînd ea ne nimicește, căci rațiunea noastră dăinuie, devine pildă, în vreme ce fatalitatea se spulberă, se mistuie.

Amărăciunea aparține lumii noastre afective ; chiar dacă se revarsă din om, încolăcindu-se în jurul obiectelor lumii, ea se află în conexiune doar cu starea noastră de individualitate și nu poate deveni o pildă. Amărăciunea este învelișul omului care plutește în vid, ea îi izolează pe oameni și se îngroașă fără încetare, fiecare nouă impresie o fortifică, năpădind astfel totul în jur și înstrăinînd totul. De aceea Laocoon, înfruntîndu-și destinul, nu simțea nici un dram de amărăciune : calul de

lemn întruchipa și fatalitatea lui, știa acest lucru, și s-a plecat în fața destinului său.

Laocoon, preotul sacerdot al lui Apolo, cunoștea voința zeilor. S-a supus, totuși, pedepselor la care ei l-au osîndit. Le cunoștea și, cu toate acestea, s-a supus lor. Poate că ar fi putut fugi din fața lor. În instinctele sale tresălta, surd, imboldul încordat al dorinței de a se salva. A fugi din fața fatalității, undeva, acolo unde obiectele nu au colțuri, unde mecanismul lucrurilor este simplu, unde toate sînt sobre și transparente, unde patima care stă la pîndă și răzbunarea cea libidinoasă își pierd puterea. A fugi, a scăpa de răspundere, a întoarce spatele inexorabilului.

A întoarce spatele destinului? Ei bine, Laocoon mai știa că din fața destinului nu poți fugi, pentru că fuga înseamnă capitulare; cel care capitulează își acceptă prin aceasta destinul. Esența destinului constă tocmai în faptul că noi capitulăm; capitulînd și salvîndu-ne din fața lui, investim destinul cu puteri fatidice, cu puterea oarbei fatalități. Această putere trebuie ștearsă din destin, lui trebuie să i se spună pe nume, trebuie arătat cu degetul și numit și urlat, ca să afle toată lumea, să vadă toată lumea că destinul nu este o fatalitate oarbă, ci o vrere furișă; asupra destinului trebuie aruncat învelișul numelui său, ca să-și piardă aparența de imprevizibil. Trebuie să ne răzvrătim împotriva destinului, chiar și atunci cînd răzvrătirea nu e cu putință.

Răzvrătirea neputinței — iată cea de pe urmă faptă omenească; rațiunea ei constă în a opune inexorabilului ceva care încarcă faptele celorlalți cu conștientă; ea însăși nu se mai poate ridica la gradul de acțiune reală, se limitează doar la a numi, a indica, pentru ca răzvrătitul să continue a-și trăi viața de acum înainte anonimă, dar prelungită în

viața celorlalți. Răzvrătirea neputinței — iată cea de pe urmă faptă omenească. Ea transformă iarăși destinul din satîr în vreri umane, în interese umane, preschimbă fapta de pe urmă în fapta cea dintîi, în punct de pornire pentru orice acțiune nouă.

Laocoon, slujitorul lui Apolo, își cunoștea datoria : aceea de a oferi jertfe pe altarul lui Apolo, de a chema la viață din voința zeilor grăuntele de blîndețe pe care îl purtau în ei. Căci Apolo era vanitos, așa cum e întotdeauna purtătorul destinului. El poruncește să i se ridice un altar nu pentru a-și satisface interesele, pe care le poartă în sine, ori din dorința de a se răzbuna pe cei care îl înfruntă, ci pentru a-și sili capriciul satisfăcut, ostent și moleșit, să îmbrace haina bunăvoinței blajine, pentru a-l venera. Porunca îl dă totuși de gol : în blîndețea constrîngerii oamenii descoperă constrîngerea prin blîndețe ; ei sînt cei pe care Apolo îi constrînge la capitulare, ei sînt cei pe care Apolo îi jertfește. Prin capitularea lor, Apolo își expune spre admirație propriul său caracter inexorabil.

Sacerdotul îl slujea pe Apolo ; nici nu putea face altceva decît să prezinte jertfe pe altarul zeului ; și, cu toate acestea, el știa că ceremonia este totodată propria lui sacrificare. Chiar din clipa în care s-a pus în slujba lui Apolo, și-a dat seama de însemnătatea deciziei sale : deși îl slujește pe Apolo, o face în numele oamenilor și, în ciuda faptului că nu trebuie să-și dea decît sieși socoteală, responsabilitatea lui îl leagă de oameni. Ce e bine pentru el, pentru oameni, pentru Apolo ? Era preot, întreaga viață și-a petrecut-o conciliind cu diplomatie aceste interese. Așeza, întindea, spinteca, ambala faptele și „en gros“ și „cu amănuntul“ și le dăruia tuturor — oamenilor, zeilor și sie însuși.

Avea doi fii. Zeii, cu șiretenie, i-au preschimbât și familia în simbol : l-au dăruit pe el, preotul cel înțelept, cu doi băieți ; în cei trei bărbați s-a întrupat astfel existența unică și ireversibilă a *destinului, a oamenilor și a individului*. Dar în această existență unică, viața lui Laocoon, conștiința, înțilnea lumea spontană și încă informă a fiilor săi. Zeii nu știau nimic despre conștiința sa ; chiar dacă ar fi știut de ea, n-ar fi voit-o. S-ar fi temut de privirea lui Laocoon. Datorită privirii sale, Laocoon era asemeni zeilor, egalul lui Apolo, al lui Zeus, îi și întrecea chiar, căci zeii erau proprii lor sclavi, pe cînd în privirea lui Laocoon strălucea raza care se năpustea și se revărsa asupra lumii — raza conștiinței sale. Laocoon e mai mult decît el însuși, pentru că devine cu adevărat el însuși prin alții ; în cunoașterea sa nu sălășluiește doar durerea neputinței ; în cunoașterea sa sălășluiește acțiunea, acțiunea conștiință a altora ; în pieirea sa sălășluiește viață ; în zei sălășluiește doar viață.

Doar viață ? Da, în viața „și atîta tot“ nu există o direcție. Puterea zeilor e o pălălaie capricioasă, o vilvătaie inumană. Lui Laocoon îi aparține conștiința pieirii. Conștiința vieții înseamnă conștiința pieirii, conștiința faptului că toate trebuiesc duse la bun sfîrșit, că toate trebuiesc împărtășite : pentru ca viața să dobîndească o direcție, trebuie să poți vedea pieirea. Laocoon trece asupra vieții altora propria sa stare de conștiință, învățămintele, credința în posibilitatea ca destinului să i se dea un nume, credința în vincibilitatea destinului și, odată cu aceasta, voința de transformare.

În neputincioasa înfruntare laocooniană ardea, incandescentă, voința de transformare ; cînd, printr-o ultimă forțare deznădăjduită a făcut să slăbească strînsoarea uriașului șarpe de mare, sub privirile nepăsătoare ale troienilor, în el ardea vo-

ința de înfruntare. Din ochii cu lumini frînte ale fiilor săi răzbătea învinuirea, din ochii străvezii ai troienilor se răsfrîngea cel mult indiferența, pe cînd ochii triumfători ai zeilor se aținteau ironici asupra ochiului său în care viața, vlăguită, mai păstra o unică voință : incandescența dorință de înfruntare. Privirea, troienii decimați își amintesc de ea, ochiul lui Laocoon era un ochi văzător.

Dar graiul său ? Fără îndoială că Laocoon a avut și grai, dar cuvintele s-au împotmolit undeva în-lăuntrul său și nu le mai putea rosti ; nu fusese deprins cu rostirea cuvintelor, nu fusese învățat nici să gîndească. Laocoon era mut, silit să fie mut. De aceea ochii troienilor au rămas străvezii cînd Laocoon lupta cu strînsoarea șarpelui. N-au înțeles sacrificiul său. Faptul că a spus adevărul era tot un sacrificiu, însă cele spuse de el oglindeau voința zeilor ; el a rămas mut, dacă ar fi început să vorbească ar fi fost nevoit să mintă.

N-a existat vreodată lovitură mai mare și mai nedreaptă decît aceea pe care destinul i-a hărăzit-o lui Laocoon. Zeii l-au menit să fie cel care rostește adevărul, dar oamenii nu-l credeau, căci, dacă l-ar fi crezut, Laocoon ar fi pus cerul în umbră cu știința sa divină. Dar el nu era decît un om. Deci nu i-au dat crezare. Zeii i-au atras în cursă pe troieni prin faptul că au rostit adevărul și acest lucru l-au făcut prin graiul lui Laocoon. Al lui Laocoon cel mut. Al celui care nu are un grai al său. Cel care a fost, de aceea, mereu un altul, nicicînd el însuși.

Dacă s-ar fi pornit să vorbească, ce ar fi putut spune ? Că nu există zei, nu există destin, nu există oameni, nu există decît el, Laocoon cel plin de zbucium ? Ce poate spune lumii omul cînd este cuprins de zbucium ? Durerea sa, zbuciumul său neputincios, ființa sa ce se scormonește neconținut

pe sine ? Ce poate face un mut ? Nu se poate striga decît pe sine ; dar cine să-i înțeleagă graiul, bolboroseala stridentă, sunetele care gesticulează ? Muțenia plătește un tribut al ei : suferința care se mistuie lăuntric.

Așa cum este și suferința lui Laocoon, cel care știa că adevărul său este o minciună ! E o minciună, pentru că nu-i decît pe jumătate adevărată. Înfruntîndu-și destinul, el știa că sacrificiul său e o minciună, fiindcă în pofida muțeniei sale, care era adevărată, tăcerea sa era mincinoasă. Dualitatea lui și-a aflat un simbol în fiii săi, însă are oare tatăl dreptul să accepte jertfa fiilor ? Viața tatălui e un pseudo-adevăr, viața fiilor la fel ; în viață plenitudinea rămîne doar o aspirație, tații și fiii, și din nou tații și fiii nu pot decît să o exploreze în chip de cercetași. Însă tații trebuie să știe, și Laocoon trebuie de asemenea să știe, că adevărul său nu este decît un pseudo-adevăr. Și trebuie să spună acest lucru fiilor săi, trebuie să-și declare propriile limite.

Fiii lui Laocoon erau copiii jucăuși ai unui tată înțelept, preot al lui Apolo ! În adolescență, știința atotcuprinzătoare a tatălui lor li s-a părut un principiu explicativ al lumii. Cîteodată își închipuiau chiar că tatăl lor e un zeu, un înțelept care și-a creat propria înțelepciune și a creat și lumea deopotrivă. Tatăl lor le-a înăbușit gîndirea, erau frumoși, lumea o vedeau frumoasă și nici prin cap nu le trecea că ordinea severă a adevărurilor, aflată îndărătul priveliștii estetice a perfecțiunii, îi va constrînge cîndva la mărturisiri. Îndărătul peisajului ordinii se află, nemilos și neîndurător, mecanismul lumii : el nu se dăruiește omului, nu oferă cîmp de acțiune zeului ; puținul pe care cuceritorul izbutește totuși să-l zărească nu este decît un pseudo-adevăr, așa a fost dintotdeauna și așa va fi întot-

deauna. Acest pseudo-adevăr obligă la mărturisire din momentul în care înțelegem că este doar un pseudo-adevăr.

A mărturisi este sinonim cu a-l reneaga pe Laocoon, care n-a rostit adevărul cel unic și deplin, pe Laocoon cel mut. Fiii îl reneagă pe acest mut și pleacă de lângă el, dacă o pot face, într-un loc în care nu sînt înțelepți muți, ci doar băiețandri flecari, iar opreliștea plutește acum ca o paiată în piele de măgar, ca un simbol al beției carnavalului; fiii pleacă într-un loc în care viața iese din albia generalităților și revine la clipele fără noimă, la îmbuibarea cu plăceri. Fiii lui Laocoon nu se temeau de șarpele de mare; cel care vede în clipă doar deșertăciunea plăcerii nu se teme.

Teama e o prerogativă a stării de conștientă. Nu se poate teme decît acela care pășește dintr-o clipă în altă clipă, dintr-un preaplin în altul. Nu te poți teme de vid, vidul este teama însăși. Nu ai ce pierde în el pentru că, odată devenit dimensiune a existenței, vidul s-a purificat de teamă, precum i-a purificat și pe fiii lui Laocoon, care nu se temeau, căci nu aveau nimic de pierdut. Le era doar silă — de șarpe și de tatăl lor care nu le-a vorbit niciodată despre șarpe, despre puterile tainice ale adîncului mărilor, despre cele de care nu avea și nici nu putea avea cunoștință.

Dezgustul și dorința lor de a fugi a stîrnit compasiunea treienilor. Ei se uitau nepăsători la pieirea lui Laocoon, dar pe aceea a fiilor acestuia o priveau cu o compătimire revoltată. Simțeau ceva din ei însuși în zbaterea dureroasă a tinerilor. Moartea lor le părea o pieire absurdă, o pedeapsă nedreaptă, spre deosebire de moartea lui Laocoon, evocatorul destinului, care le înfățișa doar propriul său destin: o piesă de teatru în care actorul moare și învie, așa cum a prevăzut autorul, pentru a insufla spec-

tatorilor învățăminte morale, un spectacol care rămîne totuși o joacă, imaginea morală a vieții, dar nu este viața însăși.

Laocoon știa că îi revine rolul principal în piesa lui Apollo, cunoștea voința zeilor și cu toate acestea a consimțit la cele ce i-au hărăzit zeii. Nu și-a ieșit din rol, nu și-a făcut auzit propriul său glas, nu a fost în stare să coboare de pe scenă și să pășească în viață. Pentru că îi era teamă, avea ceva de pierdut și avea și o scuză. Putea pierde încrederea omului, căruia ar fi trebuit să-i spună că adevărul său e adevărat, numai că este un adevăr divin și nu unul omenesc. Scuza lui era că a spus totuși adevărul. Nu și-a părăsit rolul, acesta îi intrase în sînge; oamenii nici nu așteptau altceva din partea lui, ei doreau să vadă spectacolul divin, șarpele care îl strînge în îmbrățișarea morții, rezistența crispată a mușchilor săi, lecția de anatomie, moartea care pe spectator îi înobilează din punct de vedere moral.

Troienii așteptau moartea sa. Acesta era rolul pe care și-l asumase, poate că nici nu l-ar fi acceptat în alt rol, acela de a fi el însuși. Slujirea lui Apollo, la care se obligase, îl împiedica acum să se comporte altfel: devenise Laocoon, preotul înțelept, prin faptul că și-a acceptat rolul cu avantajele și riscurile sale deopotrivă. Nu putea spune altceva decît ceea ce îi era dat să spună; canoanele îi prescriau fiecui cuvînt și el repeta din vreme imemorabile vorbele care îl făcuseră să fie Laocoon, identificîndu-l cu rolul său. Chiar mințind, tot adevărul l-ar fi spus, căci în cadrul rolului să minciuna își pierde valoarea negativă, iar adevărul se golește și el de încărcătura sa pozitivă; nu mai există nici o deosebire între afirmațiile și existența lui, metamorfoza e un fapt împlinit. Laocoon nu

mai este, el are doar un rol de jucat, și-a pierdut puterea de a judeca, i-a rămas numai textul prescris de zei. Pieirea lui nu mai e o pieire omenească, nici suferința sa, ci o reprezentatie de adio ; iar în culise se și înghesuie mulțimea noilor concurenți.

Zei îl cunoșteau și ei doar ca preot al lui Apolo. Pentru ei Laocoon avea o singură însușire : aceea a mijlocitorului, a talmăcitorului voinței lor. Dacă ar fi denaturat o singură dată mesajul care i-a fost încredințat, zeii l-ar fi nimicit fără cruțare. Ei n-ar fi tolerat ca jocurile lor capricioase să fie zădărnicate de o ființă pămînteană. Dar, prin voința zeilor, pe Laocoon, în acest joc, îl aștepta oricum pieirea. Îi era dat să aleagă între o pieire și altă pieire ; dar cercul pare diabolic și nu poate fi rupt : dacă minte și deci nu transmite adevăratul mesaj pe care i l-au încredințat zeii, oamenii, troienii, tot nu-i pot da crezare, iar el trebuie să piară, la fel ca și în cazul în care ar reda mesajul divin. Căci adevărul și falsitatea se aflau acum și deasupra și dedesubtul lui, iar el pierduse controlul asupra lor. Pieirea sa este un fapt hotărît. Prin el, zeii vroiau să pedepsească pe oameni : să-i amăgească folosind adevărul, să-i atragă în cursă utilizînd cuvîntul, jocul, să ucidă în ei dorința de acțiune, încrederea în posibilitățile faptei.,

Așadar Laocoon știa că, în timp ce troienii îl vor întreba ce fel de pedeapsă a zeilor este calul de lemn, iar el le va vorbi despre vicleșugul grecilor, despre luptătorii ascunși, despre răzbunarea care va pîrjoli în curînd orașul, în acest timp șarpele, unealta marii manevre a zeilor, se și pregătește să se ridice din apele mării pentru a-l pedepsi pe el, pe Laocoon, pentru minciuna sa aparentă. Știa că zeii au întors altarul jertfei : îl sacrifică pe el pentru a-și înfățișa șiretlicurile sub chipul unei vreri omenești, pentru a păstra aparența purității lor.

Căci rolul zeilor este aparența, contemplarea din exterior, etalarea ostentativă a neamestecului; zeii sugerează că vinovatul e Laocoon, iar după ce-l vor fi sacrificat îi vor copleși pe troieni sub potopul muștrărilor de conștiință și al părerilor de rău. Zeii își țes aureola purității lor aparente din auto-învinuirea, din *mea culpa* oamenilor.

Laocoon știa și acest lucru. Era înțelept. Cunoștea firea oamenilor, căința lor, marea șansă ca ei să învețe câte ceva din greșeli și să tragă învățăminte, prin fapte, din erorile lor. De dragul acestor învățăminte posibile a cutezat să pășească pe calea pieirii pentru pseudo-adevărul abstract, potrivit cu intențiile zeilor. A ales pieirea și nu minciuna cea milostivă, căci din minciună nu poate naște vreo faptă constructivă, din minciună se alege doar minciuna, minciuna se umflă, se dilată și se înfoaie ca un balon, minciuna dorește să-și depășească la infinit propriile limite, pînă ce plesnește îngropînd totul în jur.

Laocoon și-a asumat pseudo-adevărul abstract, pieirea mută. Troienii îi contemplau cu indiferență jocul, erau consumatori de artă, iar convulsiile prea veridice ale lui Laocoon nu le trezeau nici o plăcere estetică — mai degrabă un soi de înfiorare. Naturalismul scenic îl îngrozește pe spectator, nu îl înalță, nu umple vidul moral pentru care omul a născocit teatrul. În om se află totdeauna un vid moral, pentru că trăsăturile morale pozitive se referă numai la rolul pe care oamenii și l-au însușit, dar în care se simt străini, căci rolul îl prefăce însuși pe interpret într-un rol, se simt stingheri și doresc altceva, sau chiar dacă nu doresc altceva, își recită cu mai mare amărăciune rolul, ajuns acum să fie o substanță străină de propria lor ființă.

Vacuum morale: aceasta este ceea ce poate deveni omul; simbolul posibilităților sale pozitive ori

negative, al unei existențe diferite ; adevăratul conținut uman, posibilitatea faptei purtătoare de progres ori posibilitatea distrugerii bestiale. Vid — deci încă totul e cu puțință : reveria melancolică, dorința de acțiune, voința de transformare. Totul, în afară de direcție. Trebuie arătată direcția, nu este suficientă dovada silnică și coercitivă a existenței vidului, fapta biciuitoare, trebuie dovedită nu micimea omului ci măreția sa, posibilitățile de sine stătătoare ale acțiunii sale, puterea sa de a acumula vrere pozitivă, de a duce la îndeplinire fapte care îl poartă spre un rol nou, un rol mai omenesc.

Teatrul, ca gen artistic, aparține vidului moral : formele estetice, acționînd ca niște pereți magnetici ai vidului, dau posibilitate katharsis-ului să plutească în ele fără a atinge pereții, în chip de conținut al vidului, al vidului care de fapt nici nu are vreun conținut, el este doar vid, dar tocmai acesta e conținutul lui, iar înălțarea morală este luarea la cunoștință a faptului că vidul este prezent și că trebuie să se acționeze, fiindcă vidul presupune dorința de evitare a absenței. Nimic nu caracterizează mai bine existența umană decît *horror vacui* : teama de vid ; aceasta îl îndeamnă la ancorare, la conexiune, în ea se află punctul de plecare al voinței de acțiune.

Dar faptei trebuie să i se traseze o direcție, altminteri fapta se devorează pe sine și își nimicește chiar propriile posibilități. Laocoon știa că fapta poate deveni și moartea acțiunii. A întrevăzut mai bine viitorul decît troienii. A luat asupra-și adevăratele obiective ale comunității sale și, odată cu ele, pe acelea în care, pentru moment, troienii nu-și recunoșteau încă propriul lor obiectiv. A văzut mai departe decît ei, dar nu a fost în stare să realizeze rampa de lansare a faptelor, puntea dintre adevăratele țeluri și măruntele chibzuieli perso-

nale : l-au învinuit așadar, pentru că cel care poate deveni trîmbițaș vestitor și ezită să acționeze trebuie să meargă în iad, în iadul disprețului în care popoarele îi îmbrîncesc pe înțelepții neputincioși și muți, pentru că aceștia n-au un grai *al lor propriu*, în iadul în care troienii îl îmbrîncesc pe Laocoon cu raza privirii lor indiferente.

A impune faptei o direcție — în numele unui ideal — iată o șansă care i s-ar oferi lui Laocoon pentru a se refugia din domeniul disprețului blajin în acela al purității. Nu, viața nu și-o putea salva, însă moartea nu e decît o concluzie, iar croirea albiei faptelor ar fi putut constitui o încheiere onestă a vieții sale. Dar și-a trăit oare Laocoon unica existență ce i-a fost dată în așa fel încît judecata finală să poată fi onestă ? Nu, Laocoon și-a ratat viața. Nu i-a slujit pe oameni, ci pe zei și prin aceasta a păcătuit, în ciuda faptului că oamenii i-au menținut statutul de slujitor al zeilor, chiar dacă au crezut că e nevoie să-i închine lui Apolo un preot. Laocoon a fost o victimă a propriei sale lașități. A fost o unealtă docilă în mîna zeilor.

Înțelepciunea lui s-a rupt de acțiune, acțiunea lui s-a rupt de ideal, idealurile sale s-au rupt de oameni : s-a golit de omenescul din el, de aceea suferința lui a întîmpinat doar indiferență din partea oamenilor. Zeii știau că oamenii nu-i pot da crezare lui Laocoon, l-au sacrificat dar, fiind și puțini sadici, cel mai necruțător îl chinuiau pe acela care nu li se putea împotrivi, care le aparținea lor și pentru care puteau găsi oricum și oricînd un înlocuitor. Cu siguranță că se și plictiseră de chipul lui Laocoon, de obrazul brăzdat de griji și de zbucium al înțeleptului. Zeilor nu le plac slujbașii împovărați de gînduri. Așteaptă din partea lor zîmbete joviale, hohote pline de satisfacție, reacții prompte la stările lor sufletești instabile.

Iar oamenii așteptau din partea lui Laocoon elevație, transfigurare. Puțini dintre ei așteptau din partea lui formularea idealurilor lor, și mai puțini erau cei care să-i fi cerut organizarea faptelor lor. Totuși, în mulțimea mută și indiferentă a troienilor mai pîlpîia încă dorința de puritate. După șapte ani de război scurși în atrocități, înecați în sînge, vicleșuguri și înșelătorii, după șapte ani irosiți în mod absurd, troienii ajunși la cea mai de jos treaptă a existenței în care nu mai puteau gîndi decît mîrșăvii, nu mai puteau acționa decît prin trădări, după blestemul celor șapte ani, în adîncul lor ardea ascunsă, mai puternică decît înaintea flacăra dorinței de puritate.

Idealurile cele vechi le-au fost ucise de război, țelurile lor s-au dovedit a fi false, iar mijloacele crîncene și sîngeroase. Dorința de puritate trăia în ei. În capetele lor se învolburau pseudo-adevăruri, mințile lor căutau tulburate și obtuze o cale de ieșire, iar ceea ce gîndirea lor nu putea încă exprima prin noțiuni se întrupa în dîruri depărtate.

În această stare confuză, critică, în moleșeala mîniei și a exasperării, indiferența troienilor a durat o singură clipă; punctul mort odată depășit, ei vor construi sau vor nimici; vor nimici cu sălbăticie, absurd, convulsionați de furie, se vor nimici chiar pe ei înșiși, sau vor face planuri și, proiectîndu-și în exterior cea mai bună parte a eului lor, vor construi cu un crez nou o lume nouă. Ajunși la acest punct mort, în clipa tensionării instinctelor, ei au nevoie de un ideal, de un crez pozitiv, de țeluri zămislite din puritate. Ei au nevoie de Laocoon, de un Laocoon care să stea alături de ei și să pășească în fruntea lor, care să se priceapă să vorbească și să acționeze, care să creadă în ei, în oameni, în troieni.

Căci ei nu mai credeau în ei înșiși. Aproape că i-ar fi lăsat pe greci să intre în oraș, erau sături de război, de Laocoon, de zei, le era lehamite de absurda vărsare de sânge. Partea mai bună a eului lor era înecată într-o mare de mîl — nu mai puteau crede în ei înșiși. Aveau nevoie de cineva în care să poată crede, de unul care întotdeauna a fost în mijlocul lor și și-a asumat răspunderea atît pentru ei cît și pentru necurătenia lor, dar care să fie în stare să-și arunce privirile mai departe în viitor, peste crestele valurilor învolburate ale simțămîntelor. Troienii aveau nevoie de un om : de partea mai bună a eului lor. Nu de vreun mîntuitor aveau nevoie, ci de un om adevărat — adevărat și pur.

Dacă trăsătura fundamentală a ființei umane morale este vidul, dorința de puritate conferă omenie acestui vid ; pentru troieni va deveni pildă acela care a știut să se păstreze curat, omul care își închină viața idealurilor progresiste, care, prin faptele sale, se apropie cu consecvență de aceste idealuri, dar nu întrebunțează din mijloacele sale decît pe acelea care, în măsura posibilităților existente, nu îndurerează pe alții, nu știrbesc omenia altora. Laocoon nu putea acționa : muțenia sa îi mînjise omenia. Bunele sale intenții nu puteau schimba cu nimic felul în care troienii îl vedeau pe el, căci a fi pur înseamnă a acționa.

Intențiile bune, bunăvoința și tot ceea ce în oameni constituie porniri lăuntrice sînt doar niște posibilități ascunse. Nu sînt valori. Valoare poate fi numai ceea ce se exteriorizează ; sihastrul nu are valoare, nici ascetul, valoarea se află numai în mijlocul oamenilor, numai simțămîntul și gîndul întrupat pot avea valoare, atunci cînd oamenii se recunosc în materialitatea ei, cînd în ea se manifestă adevărata lor omenie, legată de epoca în care trăiesc, dar depășind în dorinți limitele ei. Troienii

erau sătui de prorocirile și jertfele lui Laocoon, de legăturile sale cu divinitatea, ei căutau o cale de ieșire și nu explicația motivelor împotmolirii. Căutau o valoare nouă, un ideal pozitiv.

Tragedia lui Laocoon consta în faptul că n-a pierit pentru un ideal pozitiv și astfel jertfa sa n-a avut nimic tragic în ea. Există epoci care sînt tragice prin aceea că le lipsește tragismul ; atunci absurditatea pieirii produce de-a dreptul o tragedie în masă : jocul sumbru al eroului neînțeleș e înlocuit de tragedia mulțimii care nu se înțelege pe sine. Laocoon n-a fost un erou, ci doar o victimă, nu putea constitui un exemplu pentru că a rămas el însuși doar o lecție ilustrativă a epocii sale.

Trebuie să te eliberezi din strînsoarea limitelor — preamărirea limitelor rămîne o preamărire limitată. Spectacolul limitei mitizate este deprimant. Cel care-și asumă o sarcină ca aceea a lui Laocoon nici nu se putea aștepta la altceva decît la o preamărire lipsită de sinceritate, la o glorificare în spațele căreia se strecoară umbra disprețului, la închinăciuni respectuoase — privilegii ale bufonilor lipsiți de șira spinării. Glorificîndu-l pe Apolo, Laocoon a scăpat din mîna unul din cele mai importante mijloace ale oamenilor înțelepți : evaluarea sceptică a propriei lor înțelepciuni.

Prezentul lui Laocoon, acela de „aici“ și de „acum“ și-a pierdut elasticitatea, pentru că „aici“ și „acum“ înseamnă întotdeauna și mîine și clipa următoare, ele sînt mereu pășiri în exterior și nicidecum împotmoliri. Există mereu doar prezentul, viitorul este și el un prezent, cu condiția să nu ne înglodăm în glorificarea neputincioasă, cu condiția ca înțelepciunea să ne fie îndeajuns de sceptică pentru a-și recunoaște propriile limite. Laocoon era înțelept, o știm, dar era preot, propriul său preot, și atît. Cel care nu poate vedea mai departe de el

însuși rămîne doar propriul său preot, cel care se împotmolește în moleșeala neputinței rămîne doar propriul său servitor, chiar și atunci sau, mai bine zis, cu atît mai mult, cu cît își pune neputința în slujba altora și este neputincios ascultînd de porunca altora.

În timpul agoniei, Laocoon și-a dat seama de greșeala sa. Ochii săi deveniseră aceia ai unui uriaș răzvrătit, sacrificiul său se umbrise de regret. Nu regreta ceea ce a făcut, ci ceea ce ar fi putut face cîndva. Era prea tîrziu. Șarpele de mare îi frînse trupul, zeii aplaudau, oamenii priveau nedumeriți. Totuși, moartea sa a fost un început: începutul actului final, osîndirea celor indiferenți — pieirea Troiei.

Cei rămași în viață își amintesc de ochii lui Laocoon. El n-a putut deveni o pildă, însă a sugerat ceva din pilda posibilă: din posibilitatea faptei pure. Troienii simțitori, care își aduceau aminte, au pornit să reconstruiască orașul nimicit, puțini la număr, cu mijloace sărăcăcioase, dar curate. Nu mai puteau crea o lume strălucitoare, dar nici nu se lăsau cuprinși de nostalgie gîndind la orașul atît de bogat și înfloritor de odinioară. Se gîndeau la prezent, căci troienii aveau un prezent, atît azi cît și mîine aveau un prezent, căci construiau doar, fără să-și pună în gînd biruirea ori nimicirea cuiva: mijloacele lor modeste erau pure, iar pe ei îi lega solidaritatea.

Iar dacă vreunii din ei erau cuprinși de nostalgia trecutului glorios care le înăbușea bucuria mereu prezentă, aceștia erau conduși în afara orașului, la locul în care pierise Laocoon împreună cu cei doi fii ai săi: trăgeau învățăminte nu din trecutul luminos, ci din evaluarea forței afective și intelectuale izvorîte din marile calamități. Astfel își transformau trecutul în prezent. Evaluau părțile rele și

dureroase din el, pentru a putea evita greșelile, căci valori noi pot lua naștere numai prin cunoașterea limitelor, prezentul se realizează din împotrivirea față de limitele trecutului, iar din el se naște prezentul adevărat, total diferit față de trecut. Laocoon n-a aparținut prezentului : prezentul a devenit ceea ce este în pofida lui Laocoon.

Fiindcă el a fost Laocoon ; s-a plecat în fața destinului său, dar nu și-a numit fatalitatea ; sufletul său a fost pur, solidar, dar numai față de el însuși ; slujindu-l pe Apolo, nu-i putea sluji în același timp și pe oameni. L-a măcinat tensiunea dintre intenția pură și fapta oprită la jumătatea drumului. Oamenii nu i-au dat crezare, iar zeii s-au răzbunat pe el. A fost un martir sau doar o victimă ? Cine ar mai putea ști în zilele noastre ? Laocoon a fost un om : a dorit altceva și a fost om pentru că a dorit ceva mai bun : și-a îndeplinit datoria, iar în ochi i se citește durerea că a îndeplinit-o în acest fel.